

Grudziądz ^[1]

Wysłane przez admin w ndz., 2016-04-10 22:40

Opis:

Miasto położone na prawym brzegu Wisły, w północnej części województwa kujawsko-pomorskiego, na malowniczej nadwiślańskiej skarpie. Obecnie Grudziądz jest zamieszkiwany przez blisko sto tysięcy ludzi, siedzibą powiatu ziemskiego i grodzkiego. Źródła pisane wymieniają miejscowość w 1065 r. w dokumencie wydanym klasztorowi benedyktyńskiemu w Mogilnie. W 1218 r. gród otrzymał biskup pruski Chrystian, niedługo po tym zniszczyli go Prusowie. W 1231 r. do miejscowości wkroczyli Krzyżacy, którzy po dziewięciu latach uzyskali ją wraz z należącymi do niej posiadłościami. Miasto w 1248 r. zniszczył książę pomorski Świętopełk, a następnie w 1277 r. wódz Prusów i Jadźwingów Skomand. Meinhard z Querfurtu w 1291 r. podjął decyzję o lokacji miasta na prawie chełmińskim (możliwe że ponowną). Po bitwie pod Grunwaldem w 1410 r. miasto zajęli na trzy miesiące Polacy. Rok później Krzyżacy ścięli na rynku Mikołaja z Ryńska, przywódcę Towarzystwa Jaszczurczego, za poparcie królestwa. W 1440 r. Grudziądz przyłączył się do Związku Pruskiego, a w 1454 r. mieszczanie wraz z rycerstwem Ziemi Chełmińskiej zdobyli zamek, którego nie oddali już zakonnikom teutońskim. Po 1466 r. miasto było siedzibą starostwa i na zmianę z Malborkiem odbywały się tu sejmiki dla Prus Królewskich. Wtedy też Grudziądz zaczął się szybko rozwijać jako ośrodek handlu wiślanego. W 1522 r. w mieście gościł Mikołaj Kopernik, który wygłosił znany traktat o monecie. To właśnie z jego ust padły słowa, że gorszy pieniądz wypiera z rynku lepszy. W 1552 r. za zgodą króla Zygmunta II Augusta przekopano kanał Trynki z rzeki Osy. W mieście powstawały liczne spichrze, których było około 25, a których zespół do dziś w malowniczy sposób kształtuje nadwiślański pejzaż Grudziądza. Reformacja początkowo trafiła tu na podatny grunt i w drugiej połowie XVI wieku protestanci zajmowali wszystkie lokalne świątynie. W czasach kontrreformacji katolicy odzyskali kościoły, sprowadzano też zakony, powstało kolegium jezuickie o wysokim standardzie kształcenia. Przy szkole Towarzystwa Jezusowego nie mogło zabraknąć sceny teatralnej, a liczne sztuki na niej wystawiane dotrwały do naszych czasów w zbiorach biblioteki lwowskiej. Był to czas prosperity, a miasto osiągnęło dwa tysiące mieszkańców, jednakże od drugiej ćwierci XVII wieku wojny, zarazy i powódzie przyczyniły się do wyludnienia i upadku miasta.

Po I zaborze zamieszkałą przez około 1200 ludzi miejscowość objęto akcją germanizacyjną, czego elementem było założenie garnizonu i budowa potężnej twierdzy. W XIX wieku Grudziądz znacznie rozwinął się, ulegając niemieckim akcjom osiedleńczym. W 1911 r. już zaledwie jedną czwartą mieszczan stanowili autochtoni. W 1818 r. utworzono powiat grudziądzki, który istnieje do dziś, odnowiony po reformie administracyjnej w 1998 r. W latach 1876-1878 zbudowano stały most drogowo-kolejowy; połączył on miasto z kociewskim nabrzeżem Wisły. W czerwcu 1896 r. uruchomiono linię tramwaju konnego, zelektryfikowaną już po trzech latach. Sieć tramwajowa działa po dziś dzień, a miasto jest obecnie najmnijszym w kraju mającym ten środek transportu. Grudziądz w 1920 r. powrócił do odrodzonej Rzeczypospolitej i szybko odzyskał polski charakter. Podczas II wojny światowej miasto ucierpiało znacznie, tracąc około 40 procent zabudowy; zniszczenia wymogły intensywną odbudowę po 1945 r.

Grudziądz zachował wiele ciekawych zabytków, świadczących o dawnym bogactwie. W 1286 r. rozpoczęto budowę gotyckiego kościoła farnego pod wezwaniem świętego Mikołaja, ukończoną w XV wieku. W latach 1572-1598 świątynię zajmowali protestanci. Po jej rekatolicyzacji wzniesiono kaplice boczne, rozebrane po niecałych 200 latach. W 1659 r. kościół zniszczył wielki pożar, po którym rychło go odbudowano. W 1738 r. wieża świątynna uzyskała niezachowany barokowy hełm. W 1939 r. odsłonięto pozostałości gotyckich malowideł ściennych, a po II wojnie światowej odbudowano ze zniszczeń wojennych. Wewnątrz trójnawowej, halowej świątyni znajduje się wystrój powstały głównie w XVII i XVIII wieku w stylu barokowym, z tym że ołtarze boczne powstały w 1954 r. na bazie ocalałych fragmentów. Ponadto wyróżniają się elementy gotyckie, takie jak rzeźby, czy pozostałości XV-wiecznych polichromii późnogotyckich na filarach południowych. Zachowała się także chrzcielnica z romańską czarą.

Kolejnym zabytkiem Grudziądza jest dawne opactwo benedyktynek, w skład którego wchodzi pierwotnie gotycki kościół Świętego Ducha, dawny klasztor, w którym mieści się obecnie muzeum okręgowe, a także barokowy pałac opatek. Zakonnice sprowadzono do miasta z Chełmna w 1624 r. W latach 1656-1659 siostry przeniosły się na czas wojny ze Szwecją do Turznic. W 1810 r. nastąpiła kasata klasztoru; zakonnice pozostały w nim do swojej śmierci. Kres benedyktynek grudziądzkim przyniósł 1836 r. Zachowane do dziś barokowe zabudowania klasztorne powstały w latach 1728-1729; od 1840 r. użytkowane były przez seminarium nauczycielskie, a obecnie mieszczą muzeum okręgowe. W 1730 r. wzniesiono też pałac opatek z bogato zdobioną elewacją frontową, w której uwagę przyciągają muszlowe nisze z rzeźbami świętych zakonników i zakonnice benedyktyńskich. Poklasztorny kościół pod wezwaniem Ducha Świętego w wyniku licznych przebudów utracił swój pierwotny gotycki charakter. Świątynia powstała w XIV wieku i służyła pierwotnie za szpitalną. W 1569 r. kościół przejęli protestanci, w których posiadaniu był do 1624 r. z przerwą w latach 1595-1608. Po przejęciu przez zakonnice nastąpiły przebudowy, dostosowujące go do nowej funkcji. W czasie II wojny światowej świątynię niemal doszczętnie zniszczono, a odbudowano w latach pięćdziesiątych XX wieku, z zachowaniem nielicznych elementów dawnego wystroju. Obecnie jest to kościół filialny parafii świętego Mikołaja.

Kolejnymi zabytkami poklasztornymi Grudziądza są dawny kościół i kolegium jezuitów. Zakonników sprowadzono do miasta staraniem Jana Działyńskiego, starosty pokrzywieńskiego. Oba budynki wznoszono od 1648 r. w dwóch etapach, a sami jezuita przetrwali w mieście do 1781 r. Barokowy kościół świętego Franciszka Ksawerego ukończono w 1723 r. Wnętrze kryje jednolity, regencyjny wystrój, wykonany w latach 1715-1740 przez Józefa Antoniego Krause z Gdańska, ciekawie polichromowany w manierze chińsko-japońskiej przez jezuitę Steinera. Zachowały się też nieliczne elementy XVI-wieczne, barokowe i późnorenansowe. Budynek dawnego kolegium jezuickiego pełnił od 1897 r. funkcję ratusza miejskiego. Wewnątrz zachowały się także barokowe polichromie z XVIII wieku.

W 1750 r. do miasta sprowadzono kolejny zakon, tym razem reformatów. Zgromadzenie przetrwało 51 lat i pozostawiło po sobie późnobarokowe zabudowania, obecnie jednak niedostępne, gdyż znajduje się tam od 1832 r. więzienie. Na wzgórzu zamkowym zachowały się resztki zamku krzyżackiego. Budowlę wzniesiono na miejscu poprzedniej, drewnianej twierdzy w latach 1250-1299. Mieściła ona siedzibę rezydującego w mieście od 1250 r. komtura. Po II pokoju toruńskim zamek pełnił funkcję siedziby starosty grudziądzkiego. W czasach reformacji kaplicę zamkową użytkowali protestanci. Mimo zniszczeń wojennych z XVII i XVIII wieku budowlę zamieszkiwano do 1800 r. Zamek ulegał powolnej rozbiórce do 1839 r., gdy miasto założyło na jego terenie park miejski. Ruiny ucierpiały jeszcze w 1945 r.; obecnie są atrakcją parkową. W Grudziądzu zachowała się też spora część obwarowań miejskich, głównie od południa i zachodu. Unikalność fortyfikacji polega na włączeniu w ich obręb zespołu zachowanych do dziś spichrzy. Oprócz owych zabudowań gospodarczych zachowała się Brama Wodna, wzniesiona w XIV wieku i odbudowana po zniszczeniach

w drugiej połowie XVII wieku. Drugim sporym fragmentem obwarowań jest południowo-wschodni narożnik z podwójnym murem, pozostałościami baszt oraz fosą. Ponadto fragmenty w dawnym klasztorze benedyktynek i innych budynkach mieszkalnych.

Na skarpie wiślanej znajdują się malowniczo położone spichrze, powstałe między XVI a XIX wiekiem, obecnie zaadaptowane na potrzeby mieszkalne oraz miejscowego muzeum. Do naszych czasów przetrwały prawie wszystkie, dzięki czemu przy ulicy Spichrzowej znajduje się aż 25 budynków tego typu. Zabudowa starego miasta powstała między XVI a XIX wiekiem i reprezentuje różne style. Zachowała się także potężna forteca (cytadela) wzniesiona w latach 1776-1788. Twierdza została zbudowana w systemie staropruskim, który powstał na bazie wcześniejszych założeń włoskich oraz francuskich i jest jedną z nielicznych tego typu w kraju.

Współrzędne geograficzne:

adres strony: <https://inauguracja.kujawsko-pomorskie.travel/pl/grudziadz>

Odnosińki

[1] <https://inauguracja.kujawsko-pomorskie.travel/pl/grudziadz>